

Paminklas Biržų įkūrėjui

Dalius Mikellionis,
pavidosaugos specialistas

Mielos Mūzos,
dabar skubėkite čia pasirodyt,
Kristupą Radvilą jūs,
garsios giminės palikuonį,
Savo žodžiais kilniais
į dangaus aukštybes iškelkit.
Jis kare daug lėmė,
jo ginklai priešus baugino,
Jam įgimta senoji narsa,
jo protėvių kraujas,
Net per kelias kartas
pasėtoji sėkla sudygo.

Šių metų rugsėjo pabaigoje Biržų rajono savivaldybės meras K. Knizikevičius, pritarus Biržų rajono savivaldybės tarybai, pasirašė partnerystės sutartį su VšĮ Radvilos Perkūno paminklo fondas.

Pagal šią sutartį Fondas Biržų įkūrėjo Kristupo Radvilos Perkūno paminklui statyti įsipareigoja finansuoti paminklo sukūrimo ir pastatymo numatytoje vietoje (aikštelėje prie Evangelikų reformatų bažnyčios, J. Bielinio g. 1 B) darbus, organizuoti procedūras, susijusias su paminklo sukūrimu ir pastatymu: pasirinkti skulptorių, kuris sukurs paminklą, užtikrins, kad sukūrus paminklo eskizą jis bus pristatytas visuomenei, sudarys paminklo Kristupui Radvilai Perkūnui vertinimo komisiją ir užtikrins, kad paminklas Biržų įkūrėjui būtų pastatytas per 5 metus.

Savivaldybė įsipareigojo viso-keriopai padėti statant paminklą: teikti konsultacinę pagalbą, dalyvauti užduoties rengime, deleguoti į paminklo projekto komisiją Savivaldybės administracijos atstovą, viešinti paminklo kūrybos bei statymo eigą, prisidėti prie paminklo pastatymo įrengiant pamato konstrukcijas.

Jau lapkričio 4 d. aikštėje prieš Biržų evangelikų reformatų bažnyčią pastatytas žymuo. Įmontuotas nerūdijančio plieno standas, bylojantis apie toje vietoje būsiantį paminklą Biržų miesto įkūrėjui Kristupui Radvilai Perkūnui. Aikštėje pastatytame žymenyje dėkojama geros valios žmonėms už aukas. Paminklo statybai skirtas aukas renka VšĮ Kristupo Radvilos Perkūno paminklo fondas

Žymenyje esantis QR kodas nukreipia į Kristupo Radvilos Perkūno paminklo fondo informacinį puslapį www.radvilaperkunas.lt. Čia galima rasti ir fondo dalininkų visuotinio susirinkimo protokolinę nuostatą – 3000 eurų ir daugiau paminklui paaugojusių žmonių pavardės bus išskaltos paminkle.

Pažymėjus būsimą paminklo Kristupui Radvilai Perkūnui vietą prasidėjo aukų rinkimas jam statyti. Paminkle turėtų būti iškalta ir Biržuose dirbusio gydytojo chirurgo, dabar dirbančio ir gyvenančio JAV, Kęstučio Gričiūno pavardė, kuris į sąskaitą jau pervadė 3000 eurų. Ne-

abejotinai, atsiras ir daugiau tokių patriotiškai savo kraštui nusitekusių žmonių ir šeimų ar įmonių.

O kas gi buvo Biržų tvirtovės statytojas bei miesto įkūrėjas kuni-gaikštis Kristupas Radvila Perkūnas, mėgdavęs dokumentuose mi-nėti Biržus kaip „tėviškę“ ar „tėvų lizdelį“?

Radvila, pramintas Perkūnu

Tavąjį, Radvila, vardą,
šlovingą ir garsų,
Žygių tavųjų šlovė kėlia
aukštyn lig žvaigždžių.
Taigi narsią širdį turi,
ir didžiausi sunkumai
Žygi pradėjusio dar niekad
neprivertė grįžt.

Kristupas Radvila Perkūnas gimė 1547 m. Vilniuje. Jo teta – garsioji Lenkijos karaliene tapusi Barbora Radvilaitė. Retokai susimąstome, kad Radvilos tuo metu buvo pasiekę tokią galybę, jog lyg karūnuotieji valdovai išdidžiai oficialiai naudodavo pravardes (Rudasis, Juodasis, Našlaitėlis, Perkūnas, Maištininkas) ar prie vardo išdidžiai pridėdavo skaitmenį: Kristupas II, Jonušas IV ir pan.

Kristupas Radvila buvo antrasis sūnus, ūmus ir karingas. Universitetus jam atstojo karo lauko pala-pinės, profesorius – bendravimas su tėvu Mikalojumi Radvila Ruduoju, J. Chodkevičiumi ir kitais karo vadais.

Pravardę Perkūnas gavo dėl žai-biškų karo žygių ir greitų manevrų. Matyt, jau karinės karjeros pradžioje Kristupas Perkūnas atrado savo būsimųjų pergalių receptą – tikėji-mą staigios raitelių atakos galia ir jų manevringumu, tikro Lietuvos bajoro panieką tegul ir dešimterio-pai gausesniam priešui, staigius ir ryžtingus, tačiau gerai pasvertus ir apskaičiuotus veiksmus.

Būdamas vos septyniolikos metų, kartu su tėvu Mikalojumi Radvila Ruduoju 1564 m. dalyvavo garsiajame Ūlos mūšyje, kai vos 6000 vyrų kariuomenė, vadovaujama Radvilos Rudujo, suge-bėjo įveikti 24-30 tūkst. maskolių kariuomenę.

Čia ir sūnus nuo jauniausių
dienų kariniuose žygiuose
Kardu šytravo ir ietim,
jo šalmas saulėj spindėjo,
Kristupas tėvui prie šono
visad kautynėse buvo.
Ir taip jam prabilo: „Tėve
brangus, ar dėl savo narsos
jau man nebeduosi progų
laimėti?“

Pirmą kartą Kristupo Radvilos Perkūno vardas nuskambėjo, kai vadovaudamas vos 300 karių dali-niui prie Čašnikų miestelio susidū-ręs su 4000 Maskvos karių, ryžtinga ataka juos sutriuškino, o paimtus į nelaisvę bojarinus atlydėjo į tėvo karinę stovyklą.

1579 m. Kristupas Radvila Per-kūnas dalyvavo Stepono Batoro žy-gyje prieš Polocką. Gavus žvalgy-binės informacijos, kad iš Pskovo į apsiaustą Polocką pagalbon skuba beveik 10 tūkst. Rusijos kariuome-nė, Kristupas Perkūnas gavo už-duotį atkirsti miestą nuo pagalbos.

Radvilos Perkūno kariai dar Kaune pasigamintu pontoniniu til-tu persikėlė per plačią Dauguvos upę. Nepaisydami po gausių liūčių sunkiai pravažiuojamų kelių, 3000 Kristupo Radvilos Perkūno karių staigiu smūgiu sumušė rusų ka-riuomenę. Be Rusijos kariuomenės pagalbos 1579 m. rugpjūčio mėnesį Polockas, svarbus Rusijos miestas, vadintas vartais į Europą, po štur-mo pasidavė.

Čia aplinkui miškai
ir dykvietės be praėjimo,
Dauguva čia savo vandenimis
plukdo ir žemę drėkina,
Radvila čia sustoja,
kad upę trim tiliiais įveiktų
Ir pėsčiuosius karius
į kitą pervestų krantą.

Jungtinei Lietuvos ir Lenkijos kariuomenei atiteko milžiniškos maisto ir pašarų atsargos, 38 didelės patrankos ir net 300 hakovnicų (stambaus kalibro šautuvų), 600 muškiety, 2500 kilogramų parako. Žuvo 20 tūkst. Rusijos karių, dar 10 tūkst. paimta į nelaisvę.

Vienintelis karo vadas, sugebėjęs forsuoti Volgą

Po dvejų metų, 1581 m. vasarą, Steponas Batoras, sutelkęs 47 tūkst. Lietuvos ir Lenkijos karių, surengė puolimą į Pskovą. Gerai įtvirtinta tvirtovė atrėmė šturmą. Prasidėjo ilga miesto apsiaustis, kurios metu Pskovas atlaikė 31 puolimą. Pskovo apgultis užsitęsė visiems metams.

Pskovą apsiautusiai Lietuvos ir Lenkijos kariuomenei kilo didžiulis pavojus, kai Rusijos caras Ivanas IV Rūstusis sutelkė nemažą kariuome-nę, ruošdamasis užpulti Lietuvos ir Lenkijos pulkus iš užnugario.

Ir tada buvo priimtas genialus sprendimas, kurio dėka Kristupas Radvila Perkūnas pateko į pasaulio istorijos ir karybos vadovėlius. Jis bene vienintelis Europos karo vadas, sugebėjęs karo metu ne tik pasiekti Volgą, bet ir per ją persikelti. Šis žygis į karybos istoriją įėjo „Radvilos reido“ pavadinimu.

Kad artėja maskvėnų vadai,
ir karas jau gresia.
Radvila tų pastangų
atrodo nemaž nepabūgęs,
Volgos patvinusią upę įveikia
ir ryžtasi tęsti
Žygi tolyn, maskvėnų žemes
kuo plačiausiai nustaubti.

Kad Rusija negalėtų sukaup-ti jėgų Pskovo apsiausčiai atremti, buvo nutarta surengti gilų reidą į Rusijos gilumą. Kristupas Radvila Perkūnas vadovavo 4000 raitelių reidui per centrinę Rusiją. Per 2,5

Kristupas Radvila

Radvila Perkūnas.

Kristupas Perkūnas ir Jonušas Radvilos. Medalis.

mėnesio Radvilos Perkūno kariuo-menė nukeliavo beveik tūkstantį kilometrų, kelis kartus susikaudama su rusais ir teriodama didesnę nei Lietuva teritoriją.

Staricos miestelyje, paverstame mūro sienomis apjuosta tvirtove (tuo metu Rusijoje buvo tik 8 mūrinės pilys), buvo Rusijos caro stovykla-vietė, kurioje apsiestojo pats Ivanas Rūstusis, rinkęs kariuomenę apgul-tam Polockui padėti. Po žaibiško Radvilos Perkūno reido caro stovykloje kilo panika.

Ivanas Rūstusis išsigandęs lai-vais išsiuntė iš įtvirtintos stovykla-vietės savo vaikus ir žmoną bei bran-genybes. Pats caras, žiūrėdamas, kaip niokojamos jo domeno apylin-kės, iš neviltilties apsisverkė – jo kariai atsiskakė stoti į mūšį su lietuviais.

Kai caras nakčia išvydo
šitokį gaisrą, verkė ir sakė:
„Likime žiaurus, manęs
pagailėki ir karalystės
pelenais nepaverski.“
Tuoj sutuoktinę, vaikus naktį
išveda kuo toliau, į gilumą krašto,
Maskvėnas bėga iš Staricos,
apimtas baimės baisios
Ar tik dabar išdavystes savas
ketini apraudoti, Barbarų vade?

Vienam bojarinui pasiūlius, kad pats caras ar kuris nors iš jo sūnų

pultų Radvilą, Ivanas Rūstusis išsi-suko sakydamas, kad jau per senas kautynėms, o sūnūs neturi karinės patirties... ir lazda iš neviltilties sumušė rusų didiką, mat šis prieš keletą metų kariaudamas Livonijoje turėjo progą nusiaubti Radvilos Biržų val-das, tačiau to nepadarė.

Paėmęs 6 Rusijos miestus ir su-deginęs kelis šimtus kaimų bei gy-venviečių, išblaškęs Ivano Rūščiojo kariuomenę ir nuniokojęs 60 tūkst. kvadratinių kilometrų derlingiausių Rusijos gilumos žemių, Kristupas Radvila Perkūnas su savo kariais triumfuodamas grįžo į Pskovą.

1681 metų spalio 22 d. jį pagar-bos ženklan netgi nusiėmęs kepurę šaltyje pasitiko tėvas Mikalojus Radvila Rudasis. Liepsnojančių miestų ir nekludomo reido įbaugintas ca-ras Ivanas IV po kelių mėnesių emė prašyti taikos ir 1582 m. sausį buvo pasirašytos 10 metų paliaubos.

Biržų įkūrėjas

Ten, kur pylimas ir tvirtovė
ant kalno iškilus,
Radvila, nors jau miegui
pavargusios merkėsi akys,
Nes jau baigės diena,
kariams dar šitaip pasakė:
„Atilsio, vyrai, dabar
jūs išsekusiam duokite kūnui.

DĖMESIO
Kandidatų į
„Metų biržiečius“
pristatymą ir balsavimą
už juos pratęsiame
iki vasario 18 dienos.

METŲ MOKYTOJAS

Siūloma Biržų rajono savivaldybės technologijų mokytojų metodinio būrelio pirmininkė, Biržų rajono Vabalninko Balio Sruogos gimnazijos dailės mokytoja metodininkė ir Biržų „Saulės“ gimnazijos vyresnioji technologijų mokytoja **JŪRATĖ PRANCILIAUSKIENĖ** – už efektyvią profesinės veiklos tarpdalykinės integracijos patirties sklaidą ir kūrybines iniciatyvas.

Nukelta į 12 psl. ➤

RENKAME BIRŽAMS LABIAUSIAI NUSIPELNIUSIUS

2023 ŽMONES
METAIS

KANDIDATUS SIŪLYTI ARBA BALSUOTI UŽ PASIŪLYTUOSIUS GALI VISI MŪSŲ RAJONO GYVENTOJAI, JŲ SEIMŲ NARIAI, BENDRADARBIAI, KAIMYNAI. SKAMBINTI Į REDAKCIJĄ TEL. 3 79 52. RAŠYTI ADRESU: VYTAUTO G. 53-1, BIRŽAI, ARBA EL. P.: REDAKTORE@SIAURE.LT

TAIP PAT BALSUOTI IR SIŪLYTI KANDIDATUS GALIMA IR PER FACEBOOK (META) MESSENGER PROGRAMĖLĘ. ŽINUTĘ SIJSTI PROFILIUI ŠIAURĖS RYTAI.

KANDIDATŲ Į „METŲ BIRŽIEČIUS“ PRISTATYMĄ IR BALSAVIMĄ UŽ JUOS PRATĖSIAME IKI VASARIO 18 DIENOS.

SIŪLYKITE KANDIDATUS, ĮVARDYDAMI JŲ NUOPELNIUS BIRŽAMS 2023-AISIAIS. SIŪLYMAS TURĖTŲ BŪTI PATEIKTAS RAŠTU. ANKSTESNIAIS MĖTAIS BŪDAVO PATEIKIAMŲ BALSUOTOJŲ UŽ VIENĄ AR KITA KANDIDATŲ SĄRAŠAI SU VARDAIS, PAVARDĖMIS, PARŠAIS. JŲ LAUKIAME IR ŠIEMET.

NUO JŪSŲ BALSŲ SKAIČIAUS PRIKLAUSYS, KAM ATITEKS GARBINGOS NOMINACIJOS. NUGALĖTOJUS PLANUOJAME SKELBTI SAUSIO PABAIGOJE (JEIGU NESIKEIS APLINKYBĖS) LAIKRAŠČIO „ŠIAURĖS RYTAI“ PUSLAPIUOSE.

„ŠIAURĖS RYTAI“

RENGIA TRADICINĮ KONKURSA, KURIO METU BUS RENKAMI ŠVIESIAUSI, DARBSČIAUSI, LABIAUSIAI NUSIPELNĘ BIRŽŲ KRAŠTUI ŽMONĖS. KVIEČIAME RINKTI METŲ BIRŽIEČIUS – ŽMONES, KURIŲ VEIKLA ATNEŠĖ RYŠKIŲ POKYČIŲ 2023-AISIAIS.

ŠIEMET SKELBIAMOS ŠIOS NOMINACIJOS:

METŲ ŠVIESUOLIS
METŲ GERADARYS
METŲ DRAŠUOLIS
METŲ PROFESIONALAS
METŲ MOKYTOJAS
METŲ MEDIKAS
METŲ KULTŪROS
PUOSELĖTOJAS
METŲ VERSLININKAS
METŲ ŪKININKAS

METŲ SPORTININKAS
METŲ ŠEIMA
METŲ JAUNASIS BIRŽIETIS
METŲ POLITIKAS
TAIP PAT UŽ YPATINGUS
NUOPELNIUS
GARŠINANT BIRŽŲ
KRAŠTĄ SKELBIAMA
NOMINACIJA
BIRŽŲ GARBĖ

Paminklas Biržų įkūrėjui

Atkelta iš 7 psl.

Teisiškai Biržų kunigaikštystė iki 1584 m. priklausė kunigaikščiui Mikalojui Radvilai Rudajam, tačiau nuo 1571 m. jos reikalais rūpinosi jo sūnus Kristupas Perkūnas. Siekdamas apsaugoti šiaurines Lietuvos sienas ir savo valdas pastatydino Biržų pilį – modernią, didžiausią ir stipriausią tuo metu Lietuvoje itališkojo tipo bastioninę tvirtovę. Tai buvo paskutinis to meto karinės technikos žodis, nes išstobulėjusi artilerija pramušdavo storiausias mūro sienas, bet buvo bejėgė prieš žemių pylimus – bastionus.

Darbai Biržuose buvo pradėti 1575 m., pastačius užtvanką Apaščios ir Agluonos upių santakoje. Užtvanktos Apaščios ir Agluonos upės ir karstinės kilmės Širvėnos pelkė virto pirmuoju dirbtiniu 400 ha tvenkiniu Lietuvoje. Tvirtovėje 1586–1589 metais supilti pylimai, pastatyti reprezentaciniai rūmai, evangelikų reformatų bažnyčia, arsenalo ir maisto sandėliai, kareivinės bei keletas kitų pastatų.

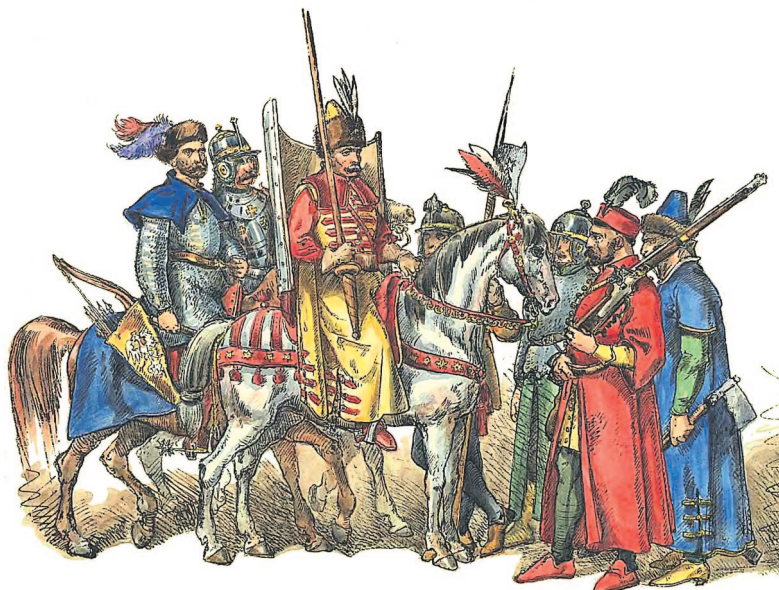
Biržų bastioninės itališkojo tipo tvirtovės statyba pradėta 1586 m., baigta 1589 m. Biržai tapo svarbiausia LDK karine tvirtove ir Radvilų šeimos rezidencija. K. Radvila Perkūnas iš karaliaus Zigmanto Vazos 1589 m. kovo 9 d. išrūpino Biržams Magdeburgo miesto teises.

Biržai turėjo savivaldybę, t. y. miestiečių rinktą valdybą, gavo teisę turėti savo herbą, vėliavą, antspaudą. Herbą sudarė geltoname skyde plevėsuoju baltu vėliava su juodu ereliu. Skydą juosė antikinis laurų vainikas. Šį vainiką, pabrėžiantį Biržų kunigaikštystės reikšmę ir aukštinantį jos savininkų karinę šlovę, kunigaikštišką kilmę, visoje LDK turėjo tik Biržų miesto herbas.

1584 m. kovo 17 d. nustatyta tiksliai Biržų Radvilų valdų šiaurinė riba – Nemunėlio upė. Ši siena, dabar virtusi Lietuvos ir Latvijos riba, beje, yra viena iš seniausių

Sparnuotųjų husarų ataka.

Lenkų - lietuvių armija 1576-1586 m. (Jono Mateikos paveikslo eskizas).

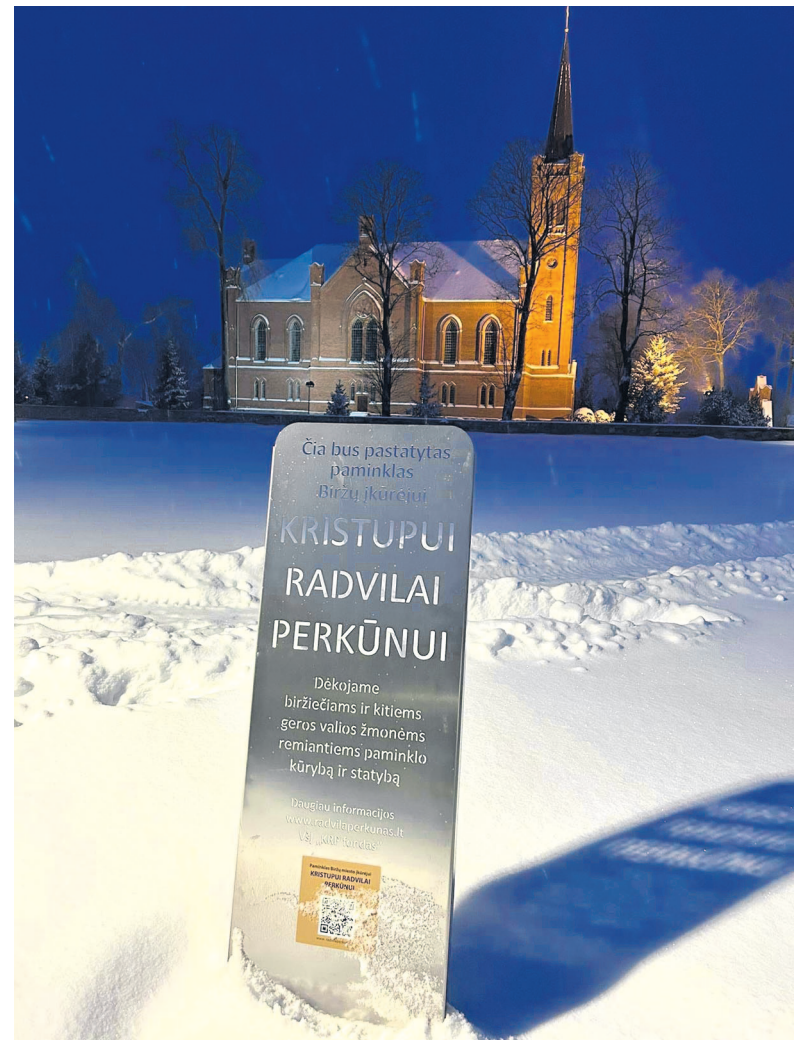
Europoje.

Kristupas Radvila Perkūnas tęsė tėvo pradėtą evangelikų reformatų tikėjimo plėtrą Lietuvoje, tuo siekdamas atriboti Lietuvą nuo katalikiškos Lenkijos ekspansijos. Pastatė evangelikų reformatų bažnyčias 1584 m. Biržuose ir Nemunėlio Radviliškyje, 1595 m. Papilio Radvilų dvare. Rėmė Biržų gimnaziją, Kėdainių mokyklą. Karalius Zigmantas Vaza, kaip aršus katalikas, nekentęs protestantų, buvo priverstas skaitytis su etmono kariniais sugebėjimais.

Kunigaikštis Kristupas Radvila Perkūnas mirė 1603 metų lapkričio 20 d. Lososnoje. Radvila Perkūnas

1599 m. rugpjūčio 4 d. testamente buvo išsakęs troškimą, kad jo palaikus priglaustų Biržų pilies mūrinės bažnyčios rūsys. Tačiau iš to meto susirašinėjimo matyti, kad pilies kieme, priešais rūmus, stovėjusios bažnyčios rūsys nebuvo visiškai įrengtas.

Radvila Perkūnas buvo palaidotas 1604 metų balandžio 8-ąją Vyžuonose, evangelikų reformatų bažnyčios kriptoje. Kai Radvilų kapavietei kilo grėsmė būti sunaikintai, kunigaikštis Boguslavas Radvila apie 1666–1668 m. perkėlė savo giminės palaikus į saugesnę vietą – Kėdainius. Taip Kristupo Radvilos palikai su sarkofagu at-

Žymuo paminklui.

PARAMĄ PAMINKLO KŪRIMUI IR STATYBAI PRAŠOME PERVESTI:
Kristupo Radvilos Perkūno paminklo fondas
Įmonės kodas 305920219, Banko sąskaita LT517182500008700918
Paskirtis: Paminklui Kristupui Radvilai Perkūnui

sidūrė Kėdainių evangelikų reformatų bažnyčioje, kur po vykusios Radvilų sarkofagų restauracijos jais galima pasigrožėti bei atiduoti savo pagarbą.

Tad, kaip matome, Biržų įkūrėjo Kristupo Radvilos Perkūno žygiai, darbai ir veikla tikrai nusipelnė paminklo. Ir kas, jei ne mes, biržiečiai, turime atiduoti duoklę šiam žymiam karvedžiui, Biržų tvirtovės statyto-

jui, miesto įkūrėjui ir evangelikų reformatų globėjui.

*Tad gyvuoki ilgai, šviesuly
gentainių šlovingas,
Daugelį metų gyvenk,
šlōve lietuvių šalies.
Dievui gyvenki ilgai,
o Radvila, liks tavo žygiai,
Kol matysis dangus,
kolei žvaigždynai žibės*

Straipsnyje panaudotos Pranciškaus Gradausko 1582 m. išleistos poemos „Šviesiausiojo kunigaikščio ir pono, pono Kristupo Radvilos, Biržų ir Dubingių kunigaikščio, Trakų kašteliono, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pakanclerio ir lauko etmono ŽYGIS PRIEŠ MASKVĄ ištraukos.

Jei penktadienį pašto dėžutėje neradote „Šiaurės rytų“, gal būsite pamiršę prasižesti laikraščio prenumeratą vasariui? PASKUBĖKITE PRENUMERUOTI!